

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOIIY- EMOTSIONAL KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA OILA VA TA'LIM TASHKILOTI HAMKORLIGINING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Surxandaryo Viloyati Sariosiyo tumani
20-sonli Maktabgacha talim tashkiloti tarbiychisi
Boboniyozova Ruxshona Xayrullayevna

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishda oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligining pedagogik imkoniyatlari nazariy jihatdan tadqiq etilgan. Bolalarda emotsiyalarni anglash va boshqarish, tengdoshlari bilan konstruktiv munosabatga kirishish, hamdardlik bildirish, ijtimoiy me'yorlarga amal qilish hamda nizoli vaziyatlarda maqbul qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy o'rganish, tizimlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanilgan. Nazariy tahlil asosida hamkorlikning maqsadli, mazmunli, faoliyatga yo'naltirilgan hamda baholash komponentlarini birlashtiruvchi pedagogik model taklif etilgan.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, ijtimoiy-emotsional kompetensiya, oila, pedagogik hamkorlik, empatiya, ijtimoiylashuv, qadriyatli munosabat, o'yinga asoslangan ta'lim.*

INTRODUCTION — KIRISH

Bugungi kunda maktabgacha ta'limning ustuvor vazifalaridan biri bolalarni nafaqat intellektual, balki ijtimoiy, emotsional va axloqiy jihatdan har tomonlama rivojlantirishdan iborat. Oilaviy tarbiya sharoitlarining turlicha bo'lishi va bolalarning axborot muhitiga erta kirib kelishi maktabgacha yosh davrida ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni shakllantirish masalasiga alohida e'tibor qaratishni talab etadi.

UNESCO va UNICEF tomonidan 2024-yilda e'lon qilingan Global Report on Early Childhood Care and Education hisobotida bolalarning ilk rivojlanishida otalar, pedagoglar va hamjamiyat o'rtasidagi hamkorlik muhimligi ko'rsatilgan [1].

Bola atrofdagi voqelikni kattalar bilan muloqot, kundalik tajriba va o'yin orqali anglaydi. O'z his-tuyg'ularini ifodalash, boshqalarning holatini tushunish va jamoaviy faoliyatga qo'shilish ko'nikmalari oila hamda maktabgacha ta'lim tashkilotining birgalikdagi faoliyatiga tayanadi.

Tadqiqotning maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishda oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligining pedagogik imkoniyatlarini nazariy asoslash hamda hamkorlik modelini taklif etish.

Tadqiqot vazifalari: ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarning mazmunini aniqlash; oila va ta'lim tashkiloti hamkorligiga doir yondashuvlarni qiyoslash; tegishli metodlarni tizimlashtirish; pedagogik modelni ishlab chiqish.

METHODS — TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega. Unda maktabgacha ta'lim, bolalar rivojlanishi va oila bilan pedagogik hamkorlik masalalariga bag'ishlangan xalqaro ilmiy-uslubiy manbalar o'rganildi. Metodologik asosni bolani yaxlit rivojlantirish, individual xususiyatlarni hisobga olish va o'yinga asoslangan ta'lim yondashuvlari tashkil etdi.

Nazariy tahlil orqali UNESCO, UNICEF va NAEYC materiallari o'rganildi; qiyosiy tahlil yordamida oiladagi va ta'lim tashkilotidagi pedagogik vositalar solishtirildi; tizimlashtirish asosida hamkorlik shart-sharoitlari guruhlandi; pedagogik modellashtirish orqali tarkibiy-funksional model taklif etildi.

Tahlil mezonlari: ikki tomonlama muloqot uzluksizligi, tarbiyaviy yondashuvlar muvofiqligi, individual ehtiyojlarga moslashuvchanlik va rivojlanishni kuzatish imkoniyati.

Tadqiqotda eksperimental guruhlar shakllantirilmagan va birlamchi statistik ma'lumotlar yig'ilmagan. Natijalar empirik isbot emas, nazariy tahlil va modellashtirish mahsulidir.

RESULTS — TADQIQOT NATIJALARI

Tahlil asosida hamkorlikning to'rtta o'zaro bog'liq komponentdan tashkil topgan modeli taklif etildi.

1. Maqsadli komponent. Bolaning his-tuyg'ularini anglash, emotsiyalarni maqbul yo'l bilan boshqarish, hamdardlik va jamoada hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirish; pedagog hamda ota-onaning umumiy maqsadini belgilash.

2. Mazmunli komponent. His-tuyg'ularni nomlash, tengdoshlar bilan kelishish, oila a'zolariga g'amxo'rlik ko'rsatish, o'zaro yordam va odob-axloq me'yorlarini amaliy mashg'ulotlarga uyg'unlashtirish.

3. Faoliyatga yo'naltirilgan komponent. "Emotsiyalar oynasi" orqali hislarni rasmlardan tanish; "Vaziyatga yechim topamiz" orqali rol o'yinlarda muammolarni hal qilish; "Oilaviy mehr kundaligi"da ijobiy amallarni qayd etish; "Birgalikda qaror qilamiz"da yoshga mos tanlovlarni muhokama etish.

4. Baholash va refleksiv komponent. Bolaning rivojlanishini yakuniy reyting orqali emas, pedagogik kuzatish va ota-onalar bilan muntazam suhbat orqali qo'llab-quvvatlash. Quyidagi jadval kuzatishga doir misol tariqasida berilgan.

Kompetensiya	Kuzatiladigan xulq-atvor
Emotsional anglash	O'z his-tuyg'ularini nomlay olishi
O'zini boshqarish	Kattalar ko'magida tinchlanish usulini qo'llashi
Empatiya	Tengdoshining holatiga e'tibor qaratishi
Hamkorlik	Jamoaviy o'yinda navbat kutishi
Ijtimoiy mas'uliyat	Kelishilgan qoidalarga amal qilishga intilishi

Ko'rsatkichlar tashxis yoki qat'iy reyting uchun emas, individual pedagogik kuzatish va qo'llab-quvvatlashni rejalashtirish uchun mo'ljallangan.

DISCUSSION — NATIJALAR MUHOKAMASI

NAEYCning oilalar bilan samarali hamkorlik tamoyillarida ota-onalarni qaror qabul qilishga jalb etish, ikki tomonlama muloqot va uyda o'rganishni qo'llab-quvvatlash muhim yo'nalishlar sifatida e'tirof etiladi [2]. Bu taklif etilayotgan modelning maqsadli va faoliyat komponentlari bilan uyg'unlashadi.

Rivojlanishga mos pedagogik amaliyot haqidagi NAEYC bayonotida bolaning individual hamda oilaviy-madaniy kontekstini inobatga olish zarurligi ko'rsatilgan [3]. Shu bois hamkorlik faoliyatlarini barcha oilalar uchun bir xil shaklda qo'llash o'rniga moslashtirish maqsadga muvofiq.

Taklif etilgan modelda ota-ona faqat pedagog tavsiyasini bajaruvchi emas, balki maqsadni aniqlash, faoliyatni tanlash va kuzatish natijalarini muhokama qilishda teng huquqli hamkor sifatida qaraladi.

Cheklovlar: ota-onalarning vaqti va imkoniyatlari bir xil emas; pedagoglarning ish yuklamasi turlicha; modelning samaradorligi eksperimental baholanmagan. Keyingi izlanishlarda sinov dasturi, sifatli kuzatish ma'lumotlari va mos o'lchov vositalari asosida amaliy natijalarni tekshirish zarur.

CONCLUSION — XULOSA

Nazariy tahlil maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni qo'llab-quvvatlashda oila va ta'lim tashkiloti hamkorligini tizimli tashkil etishning ahamiyatini ko'rsatdi. Maqsadli, mazmunli, faoliyat va baholash komponentlariga asoslangan model taklif etildi.

Tarbiyachilar va ota-onalarga bola rivojlanishining umumiy maqsadlarini kelishish, o'yinlar va muammoli vaziyatlardan foydalanish, individual o'zgarishlarni kuzatish va ikki tomonlama muloqotni davom ettirish tavsiya etiladi.

Mazkur takliflar nazariy-uslubiy tavsiya xarakteriga ega. Ularning samaradorligini tasdiqlash uchun kelgusida amaliy tadqiqotlar zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO, UNICEF. (2024). Global Report on Early Childhood Care and Education: The Right to a Strong Foundation. <https://www.unicef.org/reports/global-report-early-childhood-care-and-education-right-strong-foundation>
2. National Association for the Education of Young Children. Principles of Effective Family Engagement. <https://www.naeyc.org/resources/topics/family-engagement/principles/>
3. National Association for the Education of Young Children. (2020). Developmentally Appropriate Practice: A Position Statement. <https://www.naeyc.org/resources/position-statements/dap/contents>
4. UNESCO. (2023). Language Acquisition in Early Years of Childhood: The Role of Family and Pre-primary Education. <https://www.unesco.org/en/articles/language-acquisition-early-years-childhood-role-family-and-pre-primary-education-thematic-report>
5. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=07f0edgAAAAJ&citation_for_view=07f0edgAAAAJ:9yKSN-GCB0IC